

Остапенко Л. О.,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ РІЗНОВИДІВ ЇЇ ВПЛИВУ НА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

STATE POLICY OF UKRAINE AS ONE OF THE DIVERSITY OF IT INFLUENCE ON EMPLOYMENT OF THE POPULATION

Сучасна Україна своє нове створення розпочала в кінці ХХ – на початку ХХІ століття, на зламі тисячоліть. Серед багатьох різних за змістом, об'ємом та актуальністю проблем зайнятості населення, його працевлаштування є однією з головних. Чинна Конституція України закріпила наміри України стати демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1), у якій людина, її права, свободи та законні інтереси повинні бути не лише захищені, але й реалізовані, особливо у сфері зайнятості населення. Закріплені у ст. 46 Конституції України права громадян на соціальний захист за своїм змістом є різноплановими, а їх здійснення стає можливим лише за умови, коли людина може реалізувати своє право на працю. З цього приводу актуальним є дослідження державної політики України як одного із соціально-правових інструментів, за допомогою якого існує реальна можливість впливати на розвиток держави, українського суспільства загалом. Важливим є з'ясування складових елементів політики, які за своєю різноманітністю створюють умови та можливості їх ефективної реалізації.

Ключові слова: влада, державна політика, зайнятості населення, свобода праці.

Современная Украина свое новое создание начала в конце ХХ – в начале ХХІ века, на рубеже тысячелетий. Среди многих различных по содержанию, объему и актуальности проблем занятости населения, проблема его трудоустройства является одной из главных. Действующая Конституция Украины закрепила намерения Украины стать демократическим, социальным, правовым государством (ст. 1), в котором человек, его права, свободы и законные интересы должны быть не только защищены, но и реализованы, особенно в сфере занятости населения. Закрепленные в ст. 46 Конституции Украины права граждан на социальную защиту по своему содержанию являются разноплановыми, а их осуществление становится возможным только при условии, когда человек может реализовать свое право на труд. В связи с этим актуальным является исследование государственной политики Украины как одного из социально-правовых инструментов, с помощью которого существует реальная возможность влиять на развитие государства и украинского общества в целом. Важным является установление составляющих элементов политики, которые с учетом их разнообразия создают условия и возможности для эффективной реализации.

Ключевые слова: власть, государственная политика, занятость населения, свобода труда.

Modern Ukraine began its new creation at the end of the 20th and the beginning of the 21st century, at the turn of the millennium. Among the many different content, volume and urgency of problems, employment of the population is one of the main. The current Constitution of Ukraine consolidated Ukraine's intentions to become a democratic, social and law-governed state (Art. 1), in which a person, his rights, freedoms and legitimate interests should not only be protected but implemented, especially in the field of employment. Secured in Art. 46 of the Constitution of Ukraine, the rights of citizens to social protection in their content are diverse, and their implementation becomes possible only on the condition that the code can realize his right to work. In this regard, the study of the state policy of Ukraine as one of the social and legal instruments, with the help of which there is a real possibility to influence the development of the state, of Ukrainian society as a whole, is relevant. It is important to find out the constituent elements of policy, which, in their diversity and variety, create conditions and opportunities for their effective implementation.

Key words: government, state policy, employment of the population, labor freedom.

Постановка проблеми. Поняття державної політики України, як свідчать проведені наукові дослідження, містить у собі цілеспрямовану дію органів публічної влади «для розв'язання певної проблеми чи сукупності взаємопов'язаних проблем [1, с. 46].

Звичайно, що це далеко не повний перелік ознак, властивих для політики держави, особливо у сфері зайнятості населення.

Більш змістовне пояснення цього політико-правового феномена можливе на основі розгляду понять «держава», «влада», «політика», які у своїй сукупності та співставленні сприяють більш повному розумінню державної політики у сфері зайнятості населення.

Метою статті є дослідження державної політики України як одного із соціально-правових інструментів, за допомогою якого існує реальна можливість

впливати на розвиток держави, українського суспільства загалом.

Виклад основного матеріалу. Звернемо увагу на загальні положення, розгляд яких сприятиме створенню цілісного уявлення про зміст державної політики.

Перш за все, це стосується поняття «політика» (грец. *Politika* від *polis* – держава), що тлумачиться як «вчення про способи досягнення державних цілей» [2, с. 208].

Під політикою розуміється «загальний напрям, характер діяльності держави» та її вплив на внутрішньо-державне та міждержавне питання [3, с. 672].

Пояснення поняття «політика» пропонує В.Л. Петрушенко, який відносить до нього «сферу соціальної життєдіяльності, пов'язану із запровадженням та використанням влади або відношенням до неї» [4, с. 122].

На основі існуючих норм суспільного життя та загального правового напрямку в державі.

На думку Н.П. Тиндик, політика правової держави зорієнтована, насамперед, на обмеження державної влади й одночасне визначення її необхідності [5, с. 22].

Ці обмеження державної влади з боку суспільства діють у межах, передбачених Конституцією України. У частині зайнятості населення це виявляється у відсутності обмежень права на працю у вільному її виборі (ст. 43). Різновиди політики за своїм спрямуванням і впливом на суспільні та державні процеси мають активну та пасивну форму вияву.

Активна політика держави у сфері зайнятості населення передбачає отримання позитивних результатів, до яких можна віднести такі:

– держава, дотримуючись положень Основного Закону, зокрема ч. 2 ст. 22 Конституції України, намагається не допустити звуження прав і свобод людини й громадянина в цій сфері. Ці намагання повинні бути реалізовані шляхом:

а) сприяння зайнятості населення (повній, неповній, самозайнятості як в умовах міста, так і в сільській місцевості);

б) забезпечення соціального захисту осіб у разі настання безробіття.

– усунення ризиків, що негативно впливають на зайнятість населення, послаблюють ефективність чинної системи соціального регулювання, яка потребує пошуку нової економічної моделі;

– закріплення в майбутньому Трудовому кодексі України положень міжнародного законодавства про працю, які: 1) забороняють дискримінацію працівника; 2) зобов'язують роботодавця інформувати працівника про умови праці, наявні вакансії, про розміри оплати за результати праці, про повну чи неповну зайнятість, про підстави колективного звільнення та захист працівників в разі зміни власника; 3) передбачають у Трудовому кодексі відсутність норм, які б давали можливість роботодавцю нещадно і в небезпечних умовах експлуатувати найманих працівників; 4) встановлюють конкретні терміни укладання трудових договорів, встановлюють випробувальні терміни (півроку) для керівництва підприємств, установ, організацій; 5) врегульовують питання припинення трудових відносин під час випробувального терміну, зокрема зобов'язання роботодавця попередити працівника про звільнення в цей період за три дні.

Активна чи пасивна державна політика України щодо зайнятості населення застосовується залежно від внутрішньої та зовнішньої кон'юнктури на ринку праці.

Сьогодні це пасивна політика: 1) на законодавчому рівні; 2) на економічному рівні; 3) на соціальному рівні.

У державі має місце процес депопуляції країни, яка має найкращі у світі чорноземи, що посиляться, і не виключено, що перейде в повну негативну фазу [6]. Невміння держави та громадських інститутів захищати права працівників створюють тіньовий ринок сезонної трудової зайнятості населення.

Сучасні кризові явища в Україні погіршили економічний стан громадян, їхню економічну незалежність, у результаті чого більшість із тих, хто може працювати, намагається реалізувати своє право на працю [7, с. 161].

Сучасна система національного законодавства про працю, на жаль, має такі риси: нестабільність, безелементність, дублювання; закони часто змінюються та доповнюються, що суттєво змінює зміст і спрямування державної політики у сфері трудових відносин [8]. На це впливають такі чинники:

1) відсутність чітких критеріїв для визначення дій, пов'язаних зі сприянням, забезпеченням, збалансуванням у частині трудової зайнятості населення; 2) недостатнє використання існуючих і нових методів захисту права на працю як роботодавців, так і найманих працівників у частині зайнятості та працевлаштування; 3) наявність фактів дискримінації громадян під час працевлаштування за статевою ознакою, походженням, віком, освітою, місцем проживання та іншим; 4) формальне ставлення до працевлаштування українців за кордоном та іноземців в Україні; 5) відсутність контролю щодо забезпечення належного порядку поновлення на роботі за рішенням суду; 6) відсутнє передбачення додаткових гарантій для зайнятих працівників на виробництві зі шкідливими та небезпечними для здоров'я наслідками.

Проведення політики держави у сфері зайнятості має результати, які не є позитивними; постійними залишаються зовнішня міграція, безробіття, високий рівень смертності серед осіб працездатного віку.

С.В. Вишнівецька звертає увагу на те, що політичне забезпечення населення залишається значною мірою не ефективним, що пов'язано, перш за все, з тим, що «історичним дефектом законодавчої діяльності у сфері найманої праці в цей період є недостатня орієнтація законодавства на глибині закономірності трудових відносин, які потребують правового регулювання». Галузь трудового права спирається на застарілу, неадекватну реальність, правову базу [9, с. 55].

Дискусійною є думка І.В. Пірона про те, що «сучасна політика зайнятості формується без уваги про цілісну модель, яку треба досягти в перспективі» [10, с. 302].

Такий стан речей спостерігається в Україні у сфері зайнятості населення не за відсутності «цілісної моделі» (програми), яка створюється відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» на загальнодержавному й регіональному рівнях, а за існуючих перепон соціального-економічного, управлінського характеру, що не сприяють досягненню позитивного результату.

Важливою з цього погляду є політична відповідальність із боку політиків, їхніх політичних партій і блоків, які вони представляють в органах державної влади. Проблеми зайнятості населення України не мають закріплених у програмних документах політичних партій і блоків, які представлені депутатами у Верховній Раді України.

Наприклад, програма партії Блок Петра Порошенка «Жити по-новому» має пояснення, що передбачають впровадження реальної конкурентної економічної моделі в Україні шляхом наполегливої праці [11].

Відсутнє вирішення проблем зайнятості у програмі партії «Батьківщина» [12].

Програма народного фронту «Відновлена Україна» передбачає здійснити всебічні реформи, необхідні для досягнення європейських соціальних стандартів [13].

Наміри «захистити безпечне робоче місце» та «право громадян на підприємницьку діяльність» закріплені в програмі політичної партії А. Грищенка «Громадянська позиція» [14]. Програма партії «Опозиційний блок» однією зі своїх цілей передбачає «збереження та створення нових робочих місць» [15].

Наведені приклади програмних напрямів «партій влади» свідчать, що політики не беруть до уваги вирішення проблем зайнятості населення, але й намагаються уникнути політичної відповідальності за реалізацію напрямів, пов'язаних із зайнятістю та працевлаштуванням населення.

У свою чергу, політичну відповідальність політиків за реалізацію напрямів у сфері зайнятості населення треба розглядати з огляду на:

1) існуючі правові засади регулювання відносин у сфері зайнятості населення; 2) створення позитив-

ного морально-психологічного ставлення посадових осіб органів публічної влади до проблем зайнятості населення та шляхи їх вирішення; 3) особисте розуміння та сприйняття відповідальності сприяння, організацію та забезпечення працевлаштування населення робочими місцями з належними умовами праці та гідною оплатою її результатів.

Узагальнюючи ознаки, що характеризують зміст поняття «політика» та її вплив на зайнятість і працевлаштування населення, можна підсумувати, що політика – це науково обгрунтоване вчення про діяльність суб'єктів публічної влади з метою досягнення цілей засобами, які не обмежують права, свободи й законні інтереси людини та громадянина.

Висновки. Проблеми зайнятості й працевлаштування населення та їх вирішення є одним із завдань Української держави. Історичне призначення Української держави закріплено в загальних ознаках Конституції України (розділ 1).

Зміст і спрямованість діяльності держави передбачає гарантії захисту прав і свобод людини (ст. 3 Конституції України).

Основою вказаних гарантій є обов'язок держави в частині утворення й забезпечення прав і свобод людини, а також відповідальність за їх порушення, у чому й визначається «правова цінність держави».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семигіна Т.В. Словник із соціальної політики. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 253 с.
2. Філіпенко А.С. Теорія міжнародної економічної політики: навч. посібник. К.: «Академвидав», 2013. 216 с.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. 2-е вид. переробл. і допов. К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
4. Петрушенко В.Л. Тлумачний словник основних філософських термінів. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 264 с.
5. Тиндик Н.П. Діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення міграційного процесу в Україні: монографія. Львів. Льв. ДУВС, 2009. 580 с.
6. Королев Д.В. Куда демографическая Кривая вывезет. Эженедельник «2000». 18–24. III. 2016. С. 13.
7. Занфірова Т.А. Особливості принципу свободи праці в трудовому праві України. Публічне право. № 1 (25). 2017. С. 161–165.
8. Бережна К.І. Значення справедливості у правовому регулюванні відносин у сфері праці. Вісник національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / Редкол.: В.Я. Тацій та ін. Х.: Право, 2015. №3 (82). 160 с.
9. Вишнівецька С.В. Вплив доктрини трудового права на удосконалення трудового законодавства. Актуальне питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення: тези д-ра юрид. наук. (практ. конф.). Харків: Право, 2017. С. 54–58.
10. Пірон І.В. Сучасна державна політика зайнятості населення в Україні. Фінанси і право. 2010. № 1. С. 300–310.
11. Програма партії Блок Петра Порошенка «Жити по-новому». URL: <https://Solidarnist.org/page-ra=87,47>.
12. Партія ВО «Батьківщина». URL: <https://ba.org.ua/program>.
13. Партія «Народний фронт». URL: <https://nfront.org.ua/program>.
14. Партія «Громадянська позиція». URL: <https://gpz.zp.ua/novini/item/126-program.html>.
15. Партія «Опозиційний блок». URL: <https://opposition.org.ua/uk/platform.html/>.